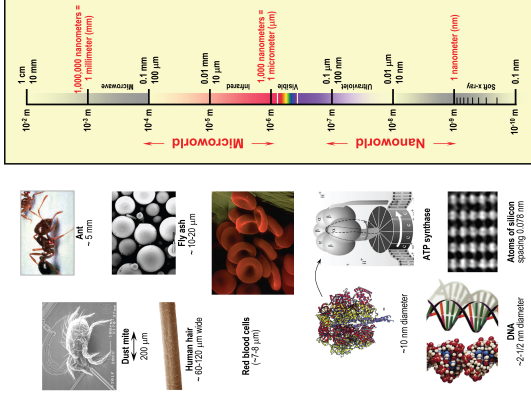

Biomolekuláris rendszerek vizsgálata

Osváth Szabolcs

Semmelweis Egyetem
szabolcs.osvath@eok.sote.hu

Mekkora a dolgok?

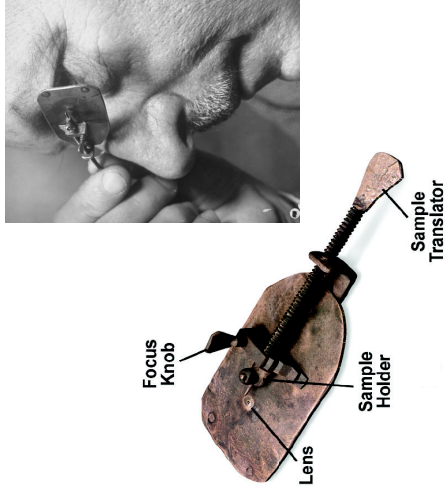

Hans Jansen és Zacharias Jansen
1590-ben összetett mikroszkópot épít

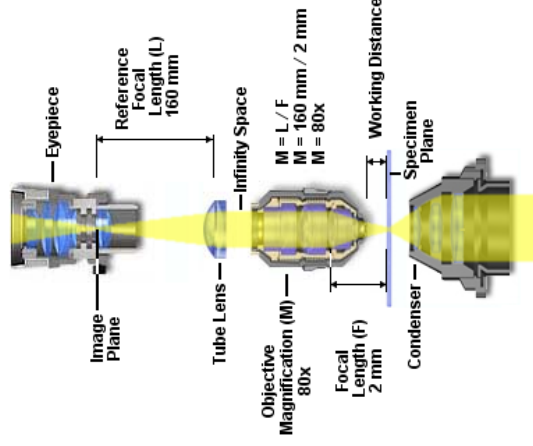
A mikroszkópok legfontosabb típusai

- optikai mikroszkópok
(Optical Microscope)
- elektron mikroszkópok
(Electron Microscope)
- pásztázó mikroszkópok
(Scanning Probe Microscope)

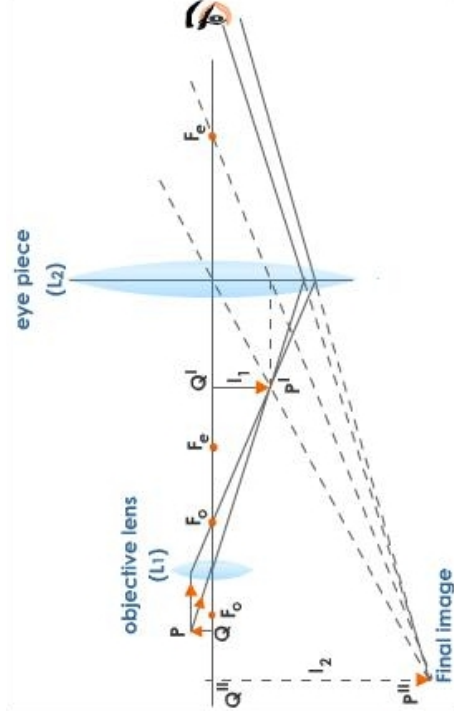
Antoni van Leeuwenhoek (Thonis Philipszoon) 1632-1723 1674-ben egyszerű mikroszkópot készített

“Végtelenre korrigált” optika

Összetett mikroszkóp optikai útja

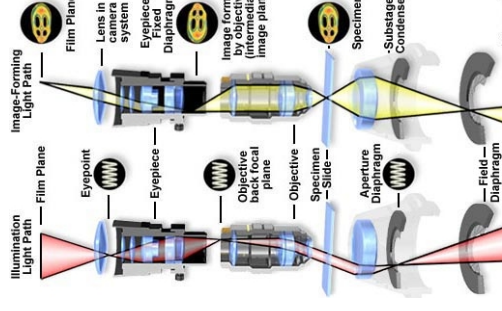

Köhler megvilágítás

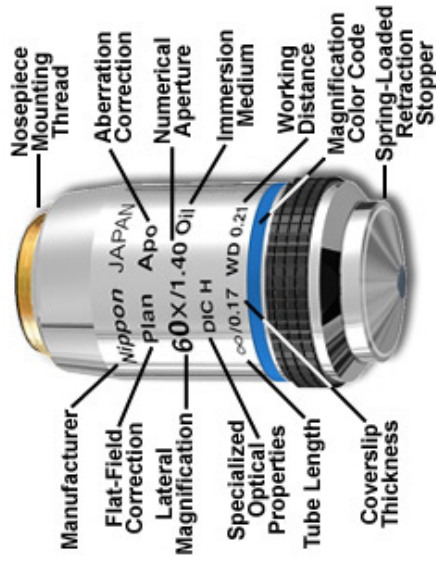

August Köhler
(1866-1948)

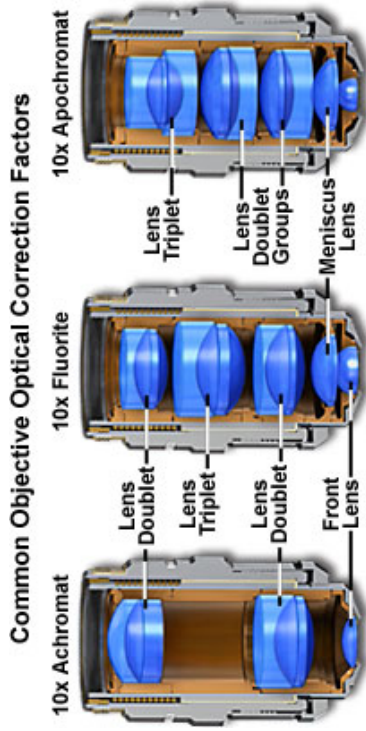
1893-ban találta fel August Köhler a Carl Zeiss műveknél.

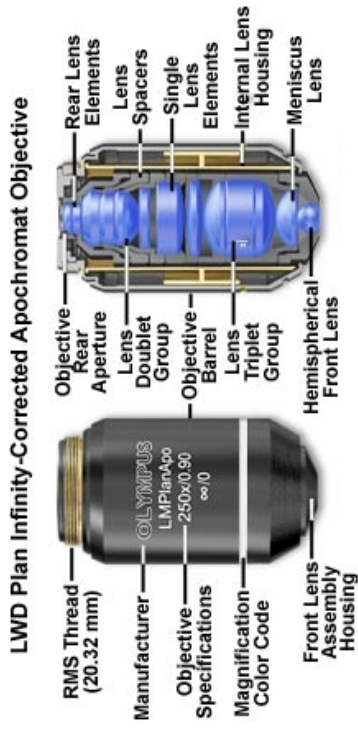
Mikroszkóp objektív lencsék

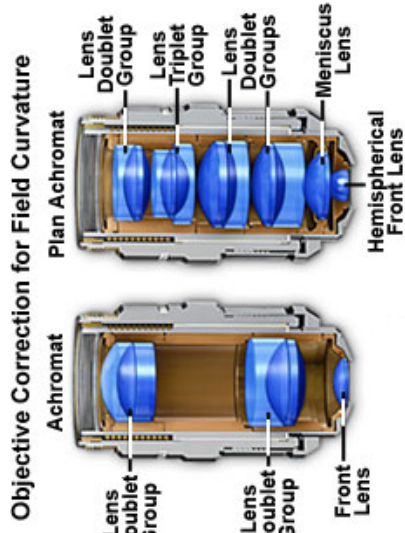
Színkorrekció

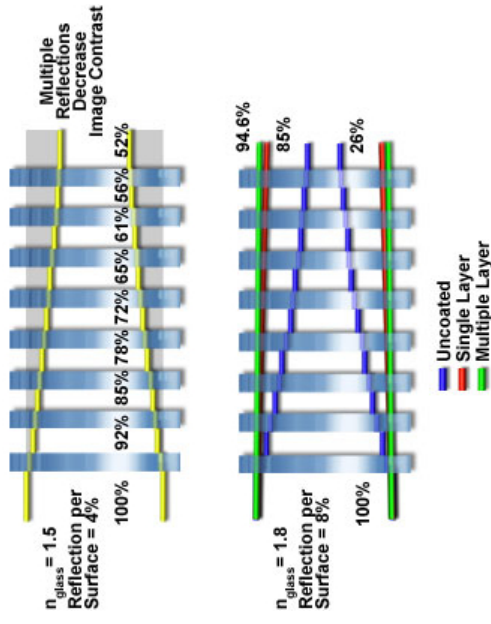
Mikroszkóp objektívek felépítése

Plánkorrekció

Fényvisszaverődés a felszíneken

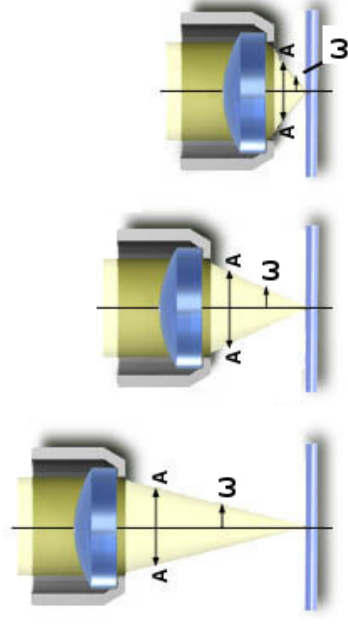
Point Spread Function (PSF)

A PSF a mikroszkóp átviteli függvénye.

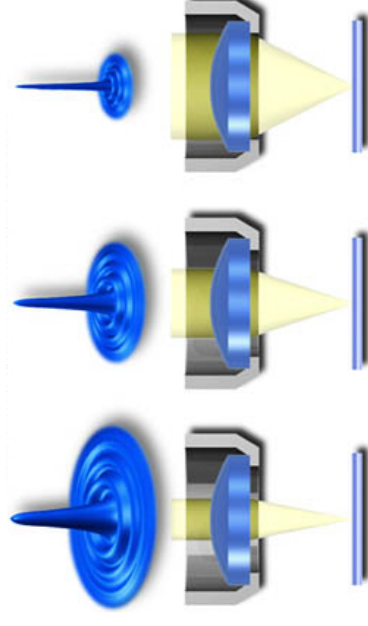
A (fluoreszcens) tárgy egy pontjának képe, nem egy pont, hanem adott intenzitáseloszlású folt. Ez a tulajdonság a fény hullámtermészetének a következménye.

Az objektív segítségével egy térrészbe lehet a fényt fókuszálni, nem egy pontba.

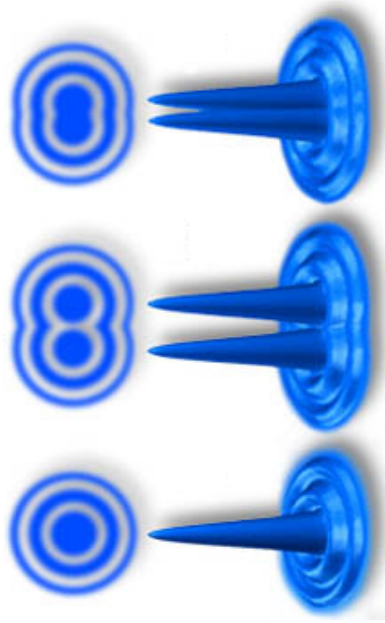
Numerikus apertúra

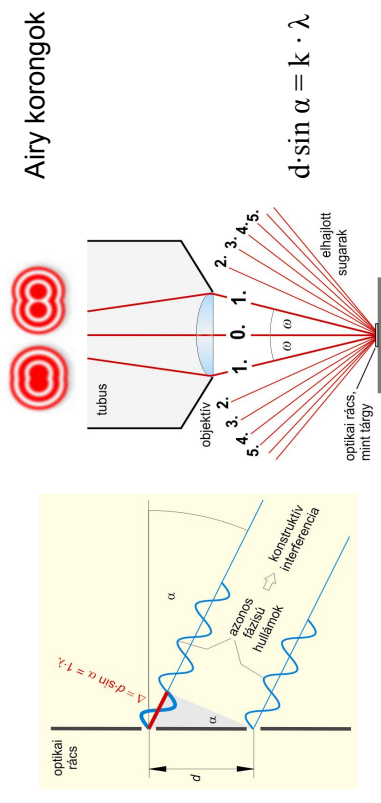
A numerikus apertúra hatása a PSF-re

A fény hullámtermészetének hatása a képre

A fény hullámtermészetének hatása a képre

Abbe elv

A mikroszkópban akkor és csak akkor tudunk feloldani két tárgypontot, ha az elhajlott fényhullámból a főmaximumon kívül legalább az első rendben elhajlott fény is részt vesz a képalkotásban.

Abbe összefüggés

$$\delta = 0,61 \cdot \lambda / (n \cdot \sin \omega)$$

Hallgatolagos feltevések:

- a minta különböző részeiről egyszerre alkotunk képet
- a minta részleteit úgy különböztetjük meg, hogy a róluk jövő fény a létrejövő képben megkülönböztethető képfoltokat ad.

Ernst Karl Abbe (1840-1905)

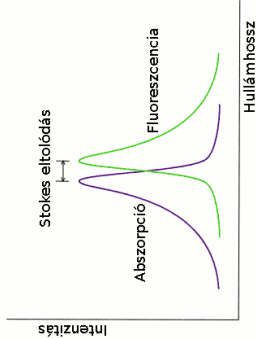
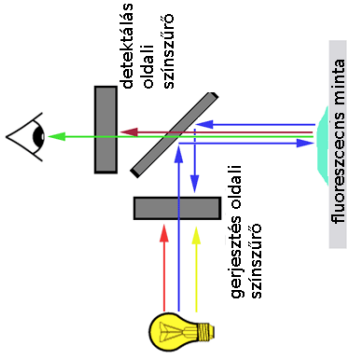
Fizikus és társadalomreformer

Az optikai eszközök gyártását tudományos alapokra helyezte.

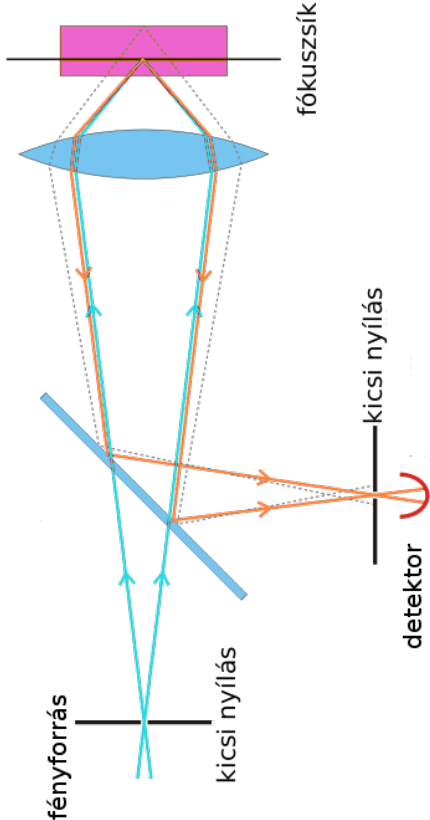
Objektívek numerikus apertúrája

Magnification	Achromat (NA)	Plan Fluorite (NA)	Plan Apochromat (NA)
0.5x	0.025	n/a	n/a
1x	0.04	n/a	n/a
2x	0.06	n/a	0.10
4x	0.10	0.13	0.20
10x	0.25	0.30	0.45
20x	0.40	0.50	0.75
40x	0.65	0.75	0.95
40x (oil)	n/a	1.30	1.00
60x	0.75	0.85	0.95
60x (oil)	n/a	n/a	1.40
100x (oil)	1.25	1.30	1.40
150x	n/a	n/a	0.90

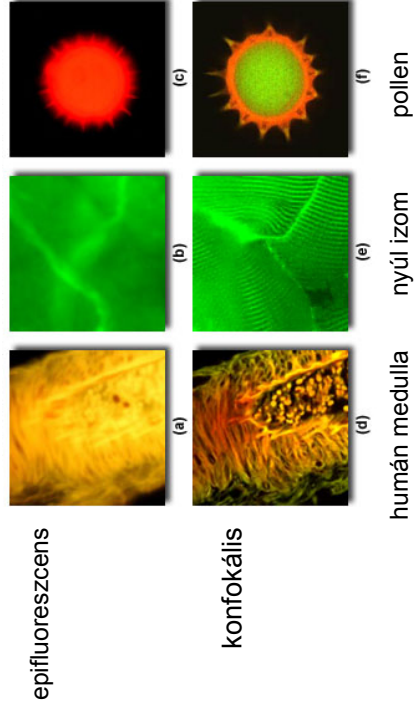
Fluoreszcencia mikroszkóp

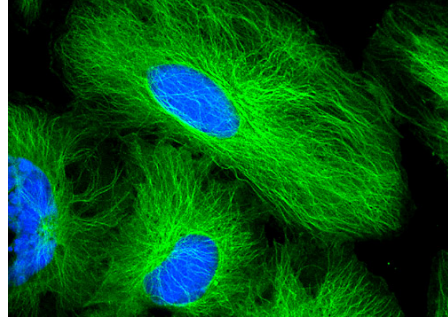
A konfokális fluoreszcencia mikroszkóp működése

Epifluoreszcens és konfokális mikroszkóp összehasonlítása

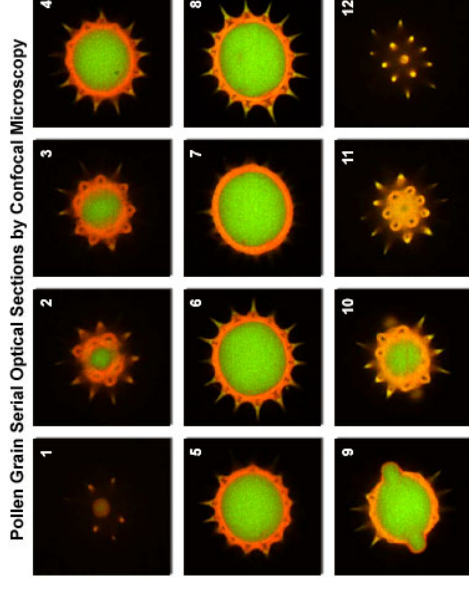

Konfokális mikroszkóp

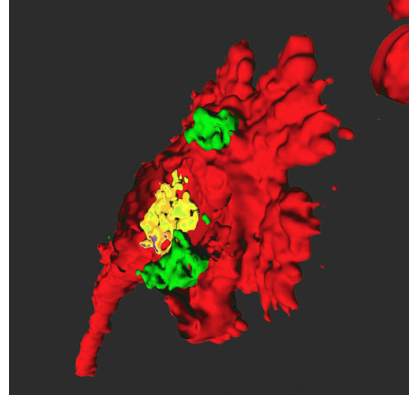

Tubulin mikrotubulusok
rekombináns tubulint kifejező
sejtekben.

Térbeli szeletelés

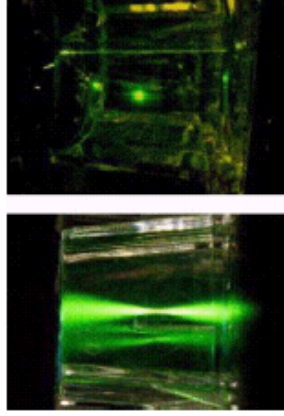
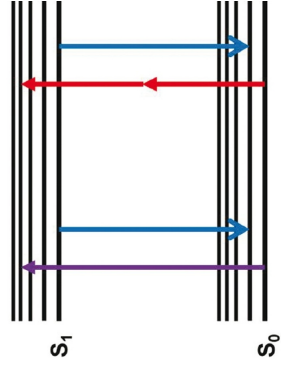

Konfokális mikroszkóp

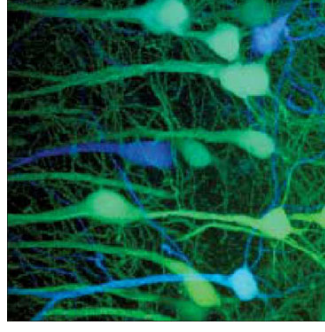

Dendritikus sejt pollen
szemcséket takarít el.
Konfokális mikroszkópi
technikával készített 3D kép.

A kétfotonos mikroszkóp működési elve

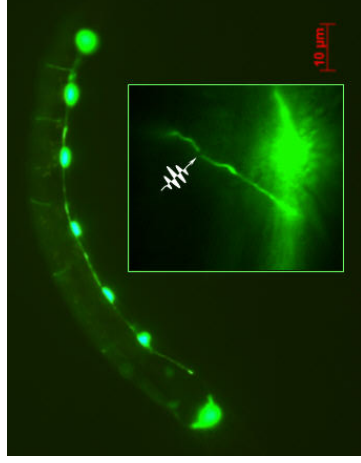

Kétfotonos mikroszkópia

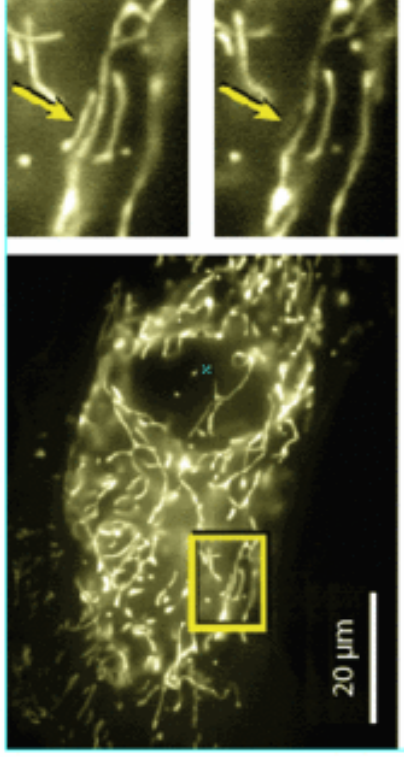
Zöld fluoreszcens fehérjét (GFP) kifejező transzgenikus egerek vizuális kortexének kétfotonos mikroszkóppal készült képe.

Élőlények fluoreszcencia mikroszkópos tanulmányozása, nanosebészet

Caenorhabditis elegans 302 neuronja közül egyetlen idegsejt axonjának átvágása

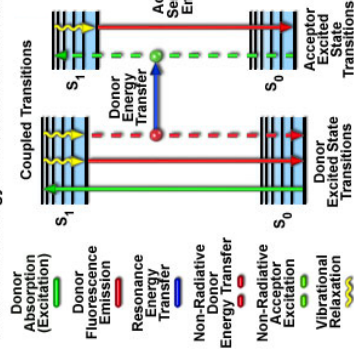
Egyedi sejtek fluoreszcencia mikroszkópos tanulmányozása, nanosebészet

Egyetlen mitokondrium elpusztítása élő szarvasmarha epithelialis sejten

FRET (Förster Resonance Energy Transfer)

Resonance Energy Transfer Jablonski Diagram

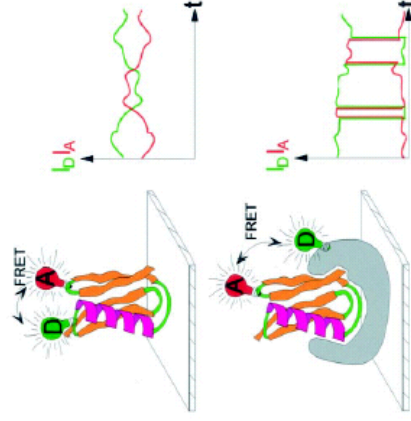

Az energiatranszfer hatásfoka:

$$E = R_0^6 / (R_0^6 + r^6)$$

Ahol R_0 a festékpárra jellemző állandó, r a festékek közötti távolság.

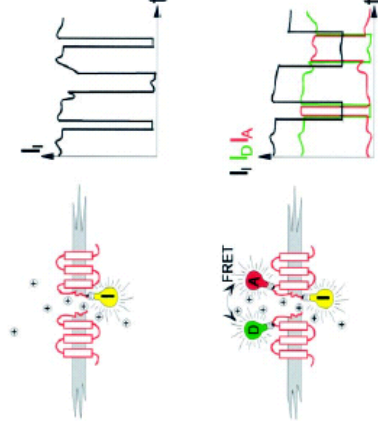
FRET alkalmazások: távolságmérés

Molekulán belüli konformációs változások

Asszociáció és disszociáció

Fluoreszcens indikátorok

Ioncsatorna működése a helyi ionkoncentráció mérése alapján

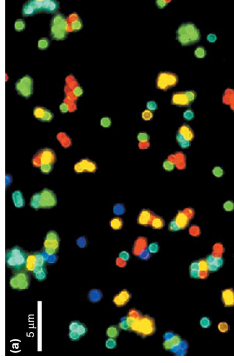
Ionkoncentráció és konformációs változások együttes mérése

Az ideális fluorofór

- kicsi
- hidrofíli
- a látható tartományban nyel el és emittál
- nagy Stokes eltolódás
- specifikus kötődés (biotin/avidin, His-tag/Ni, antitest/antigén, NH₂, SH)
- fényes (abszorpció*fluoreszcencia határfok)
- nem, vagy lassan ég ki
- nem csinál fotokémiai reakciókat
- nem pislog

Fluoreszcens kvantumpöttyök

(a) CdSe-ből ZnS borítással készült kvantumpöttyök fluoreszcenciamikroszkópos képe

A kvantumpöttyök mérete határozza meg az emitted fluoreszcencia színét.

(b) tíz eltérő méretű, ezért elérő színben fluoreszkáló CdSe/ZnS kvantumpötty

Fluoreszcens fehérjék

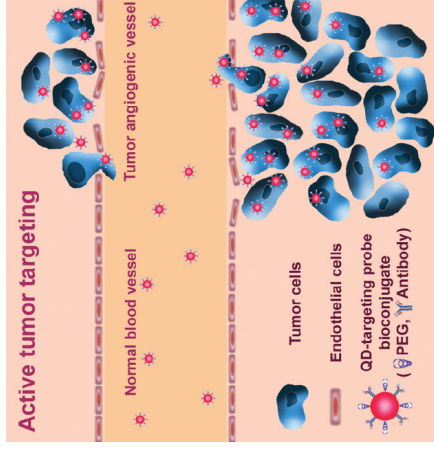

Aequorea victoria
(medúza)

Acropora millepora
(korall)

Fluoreszcens kvantumpöttyökkel jelölt rákos daganatok

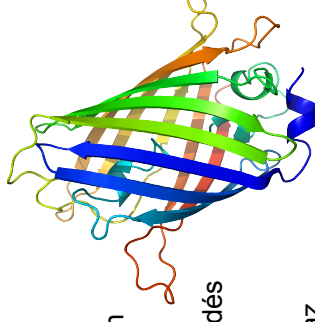
GFP (Green Fluorescent Protein)

2008. évi kémiai Nobel díj

Osamu Shimomura – a '60 as években izolálta és elkezdte tanulmányozni

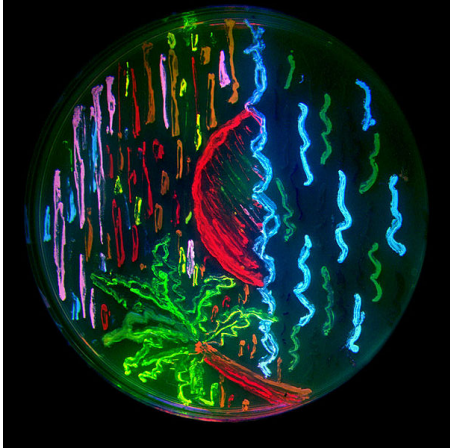
Martin Chalfie – 1994-ben génkifejeződés indikátoraként használta

Roger Y. Tsien – 1995-ben előállított az első javított változatot

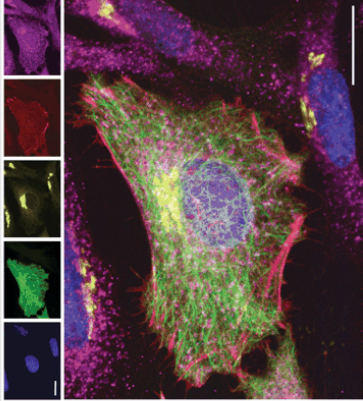
A fluoreszcens fehérjék sokfélesége

A képet teljes egészében fluoreszcens fehérjéket kifejező baktériumokkal festették.

Fluoreszcens jelölő módszerek párhuzamos alkalmazása

Excitation (nm) (2 photon)	488	422	568	637
Fluorescence (nm)	505	452	640	660
Fluorophore	ODP	ODP	Ruby	Qy5
Targeting	genetic	genetic	genetic	genetic
Target	actin	actin	actin	actin
Structure	actin	actin	actin	actin

Öt különböző módszerrel megfestett HeLa sejtek.

A vonal 20 µm hosszú.